

Op pad met... **Ab Grootjans langs de Drentse Aa**

CV Prof. Dr. A.P. Grootjans

- 1968 - 1975 studie biologie aan de Rijksuniversiteit Groningen;
1976 - 2007 verbonden aan hetlaboratorium voor Plantenecologie (RUG);
1985 promotie: *Changes of groundwater regime in wet meadows*;
2007 - heden verbonden aan het Centrum voor Energie en Milieukunde (RUG);
2007 - heden bijzonder hoogleraar aan de Radboud Universiteit Nijmegen met als leeropdracht: *Ecohydrology of wetland ecosystems*.

Functies (een selectie)

- 2006 - heden Vice-voorzitter van de Expertgroep Kustduinen van het ministerie van LNV;
2005 - heden Lid van de Task Force dynamische kustontwikkeling van de Waddenzee eilanden;
2002 - 2006 Lid van de Expertgroep Moerassen, van het ministerie van LNV;
2003 - 2006 Lid redactieraad van Archiv für Naturschutz und Landschaftsforschung

Op verdroogd veen is nog van alles mogelijk

Betrokken bij de Drentse Aa, maar dan wel op de achtergrond, dat is Ab Grootjans al bijna 40 jaar. Hij heeft afgeleerd om te zeggen hoe het moet. Door contacten met buitenlandse collega's is Grootjans een relaxter wetenschapper geworden. "Dit gebied heeft bijna alles wat in potentie mogelijk is. En over wat weg is, moet je niet moeilijk doen. Ik heb de veenmoszegge hier zien uitsterven. Dat had niet gehoeven, maar een geweldige ramp is het ook niet."

Je bent niet zo'n plantenfreak?

"Ik heb veel met planten, maar hoe het hele systeem in elkaar zit, bijvoorbeeld hydrologisch en alles wat daar bij hoort, vind ik veel boeiender. We waren in 1986 op een congres waar Oost en West Duitse onderzoekers elkaar voor het eerst konden treffen. Ik was daar al een paar keer geweest en wist dat het er erg mooi was. Op een gegeven moment zegt een van de deelnemers: waarom gaan we niet op excursie? Het was toen nog communistisch dus de congresleiding was daar fel op tegen en probeerde het uit ons hoofd te praten. Maar ook een Nederlandse deelnemer, Victor Westhoff, zei: "Waarom willen jullie naar buiten, daar is nu toch niets te zien?" "Daarom moeten we juist nu gaan", zei een collega van mij, "want in de zomer worden we maar afgeleid door die bloeiende planten. Nu kunnen we zien hoe het zit." Dat is nou precies wat ik ook aantrekkelijk vind aan deze periode (het is januari als we Ab treffen, red.). Ik kan de planten er wel bij verzinnen. Ik zie de dotterbloemen sowieso wel, al bloeien ze niet. Maar ik kan nu gewoon zien, waar het grondwater eruit komt, en ook hoe hoog de kweldruk is. Kijk de beek staat een meter lager en toch komt het water hier nog uit. En nu staat het water hoog. Zakt het nog een meter of anderhalf dan welt het hier nog steeds op. Er zit dus tweeënhalve meter overdruk. Voor Nederlandse begrippen is dat echt gigantisch."

Waarom is het stroomdallandschap Drentse Aa een succesverhaal?

"Dit gebied is niet in armoede verzonken, om het maar eens dramatisch te zeggen. De

Drentse Aa heeft hier veel toeristen naartoe gehaald en ook veel mensen die hier willen wonen. Rijke mensen, over het algemeen uit het westen, vestigen zich hier. *Pensionados*, zeg maar. Niet iedereen is daar blij mee. Het is geen boerengemeenschap meer. Maar er is wel veel rijkdom mee gekomen. De

Drentse Aa trekt geld en werkgelegenheid aan. Als je vroeger een kopje koffie wilde, moest je de kroegbaas achter uit de stal halen. Want die was boer en had een café. En dan kreeg je een kopje koffie en dan ging hij weer naar achter en was het café weer leeg. En als je nu kijkt. Zondags zit het daar

helemaal vol. Altijd zijn er mensen. Het stroomdallandschap Drentse Aa is echt een groot gebied. Ik denk dat Staatsbosbeheer inmiddels meer dan 4.000 ha grasland en heide in beheer heeft. In totaal gaat het om 10.000 ha. Dat is Europees gezien ook groot. Allemaal eigendom. De kern van het succes is dat je de biodiversiteit niet alleen respecteert, maar de ruimte geeft, ook als het je iets kost. Dat zal wel uit het calvinisme voort komen. Je bent rentmeester.”

Wat bedoel je precies met biodiversiteit de ruimte geven en gaat dat zonder slag of stoot?

“Nee, dat gaat niet vanzelf. Op een gegeven moment heb ik met een collega een artikel geschreven waarin we zeiden dat het met alle soorten van het oude cultuurland, orchideeën en zo, eigenlijk wel goed ging. Alleen de zeldzame veenvormende soorten waren bedreigd in de Drentse Aa. Dat kwam omdat er nog heel diepe sloten lagen en wij stelden voor om die dicht te gooien omdat er dan vernatting optreedt en dat is goed voor de veenvormende soorten. Nou toen kregen we de wind van voren van de beheerders: “Ja maar onze trekkers blijven vast zitten, we krijgen het maaien dan niet rond. En als we niet maaien dan wordt het allemaal ruigte.” In hun ogen was een keer niet maaien heel fout, want het moest er opgeruimd uitzien. Dat was hun achtergrond, het waren boerenjongens. Dus hun beleving van natuur was: het moet er gewoon goed uit zien. Het moet een cultuurlandschap zijn. Oude boeren waren ook erg tevreden, want het zag er zelfs netter uit dan vroeger. De grote omslag in het beheer is gekomen

toen er op een gegeven moment machines werden ingezet met enorm brede rupsbanden, speciaal gemaakt, die hier gewoon konden rijden. Toen die er eenmaal waren, verviel dat hele argument dat je niet kon maaien en was die weerstand ook weg. Een jaar of vier geleden zijn de sloten hier dichtgegooid. Daar was een intern conflict over het beheer aan vooraf gegaan. Oude cultuursorten of veenvorming, dat was de kwestie. De boodschap van een groep geraadpleegde deskundigen was dat het ontwikkelen van veenvormende vegetaties en het instandhouden van het oude cultuurlandschap niet haaks op elkaar staan. De Drentse Aa heeft beide potenties en die moeten ook beide worden waargemaakt. Je kunt niet tegen het drinkwaterbedrijf

zeggen dat ze op moeten houden met waterwinning als je zelf al het water in de beek laat weglopen. Nu worden richting Balloo op honderden ha de sloten dichtgegooid en is een groot aaneengesloten natuurgebied in de maak. Dat gaat een stap verder dan het oude cultuurland in stand houden. Sloten dichtgooien zou een boer nooit doen, maar het verhoogt de biodiversiteit enorm. Nu krijgen ook de veenvormende vegetaties met soorten als waterdriehblad, paardenhaarzegge, ronde en noordse zegge weer een kans.”

Wat is jouw rol daarbij geweest?

“Niet zo heel veel, behalve dan dat ik gewoon de hele tijd min of meer hetzelfde verhaal verteld heb. Ik heb veel onderzoek gedaan naar hoe dingen in elkaar zit-

ten. En dat is ook wel op de goede plek terechtgekomen, omdat veel mensen van Staatsbosbeheer in Groningen gestudeerd hebben. Ik heb veel contact met de mensen die de plannen maken en ken ze ook vrijwel allemaal. Maar dat is dus indirect. Dat zag ik vroeger wel anders. Als student vond ik wel dat ik van alles moest veranderen. Maar daar ben ik al vrij snel van afgestapt omdat het toch niet werkt. Je kunt wel met mensen gaan discussiëren over hoe iets wetenschappelijk in elkaar zit, maar wat nu hun motieven zijn om daar voor te gaan of juist niet heeft met jouw verhaal heel weinig van doen. Dat heeft met hun verhaal te doen. En als je dat verhaal niet kent, dan is er geen goede communicatie. Als ik bijvoorbeeld met studenten een rapportje maak waaruit

blijkt dat verdroging komt door die diepe kwel sloten. En als de beheerder dan denkt: "O, God als ze die beek omhoog gaan doen, dan kunnen we straks niet meer maaien en dan gaan de gebieden waar de orchideeën zitten achteruit." Ja, dan krijg je al snel een situatie waarin gezegd wordt: je rapportje deugt niet. Als dat soort discussies ontstaan, dan zeg ik: ik kom wel terug als jullie het wel als een probleem ervaren. En zo is het gegaan. Na mijn promotie heb ik me op Oost Duitsland gericht omdat ik in contact kwam met mensen die wel open stonden voor ideeën van anderen. Juist doordat je ergens anders ervaring hebt opgedaan, kun je mensen laten zien: kijk dit kan ook. Dat werkt over en weer bevruchtend. Ik keek ook anders naar de Drentse Aa en begreep dat

het allemaal niet zo'n haast had. Wat nog niet kapot is, dat gaat ook niet meer kapot. En wat al verdwenen is, dat krijgen we toch niet weer terug. Ja, zo ben ik daar op een gegeven moment over gaan denken."

Toch zijn veel beheermaatregelen gericht op het behoud en weer terugkrijgen van vegetaties die hier thuis horen. Het lijkt wel tuinieren. Hoe kijk jij daar tegenaan?

"Ik heb daar geen enkel probleem mee. Die hele discussie over tuinieren raakt kant noch wal vind ik, want heel Nederland is een cultuurlandschap en onze voorouders hebben nooit anders gedaan dan op grote schaal tuinieren. En daar is niets op tegen. Want iets aan de natuur overlaten? Welke natuur dan en hoe denk je dat te doen? Dus je moet gewoon zeggen wat je wilt bewaren of wat je wilt ontwikkelen. Net als iedere boer. Die heeft ook duidelijk voor ogen: ik ga rogge telen. En dat doe je dan. Als je zegt: ik wil dotterbloemhooilanden ontwikkelen of veenvormende vegetatie, dan kijk je of dat kan. Als mensen daarvoor willen betalen, dan is de legitimering in orde. En dan moet je niet gaan zeuren over hoe je dat dan doet. Dan kies je de meest effectieve manier."

Bij het Balloërveld heb je een proef met verdroogd veen. Wat is het belang daarvan?

"Je hebt in de Drentse Aa veel veengronden die zijn verdroogd. Daar kun je in feite niets meer aan doen omdat het water verdwenen is. Je kunt dat veen niet meer nat krijgen. De ervaring is dat je wel 20 of 30 jaar kunt maaien, maar je krijgt je orchideeën niet terug. Toen hebben wij in 1994 voorgesteld om de toplaag er experimenteel af te halen.

Je gaat dieper zitten. Maar ook om te kijken of het veraarde veen wel zo belangrijk is. Ik heb zelf vroeger ook altijd gezegd: als het irreversibel is ingeklonken kan je er nooit meer iets moois van maken. Nou dat is dus echte onzin. Als je de grondwaterstand weer omhoog kunt krijgen is het niet zo erg dat het een paar keer ingedroogd is. Sommige soorten kunnen daar niet tegen maar het merendeel wel. We hebben toen geld gekregen om 20 en 40 cm van de veenlaag af te halen en te kijken of dat verschil maakt. Toplaag eraf, en om het natter te krijgen de sloten dicht en de waterstand omhoog. Dat is gebeurd in 1995. De eerste 5 jaar was het een zoi. We hadden ook pech dat het droge jaren waren en het water kwam niet omhoog. Het zag er niet uit. Maar de afgelopen jaren is het geweldig gegaan. De veenvormende vegetaties zijn zich aan het ontwikkelen. Hier komen soorten voor die verder in de Drentse Aa niet meer gevonden worden, en ook duizenden orchideeën. Waar ze vandaan komen? U zegt het maar, ik heb geen idee. Waarschijnlijk waren ze er direct al, gekiemd in het eerste jaar toen het er volledig verdroogd uitzag. Want die orchideeën hebben wel een jaar of vier nodig voor ze groot genoeg zijn om te bloeien. Er staan natuurlijk redelijke populaties in de buurt. Kijk, je hebt niet altijd succes, maar soms weet je niet dat je succes hebt.”

BAREND HAZELEGER & JAN VERMAAT

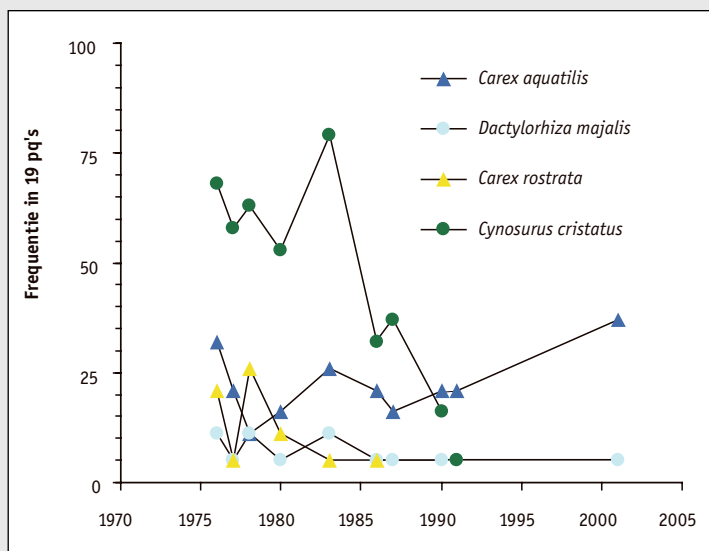
De gevolgen van drainage in een nat Drents hooilandje

Grootjans *et al.* (2005) beschrijven de drastische achteruitgang in soortenrijkdom van een dotterbloemhooiland langs de Drentse Aa, nadat er in 1975 een drainagesloot doorheen gegraven is. Negentien permanente kwadraten worden sindsdien jaarlijks gevolgd. Ze laten zien dat sommige soorten vrijwel direct verdwijnen, terwijl andere karakteristieke soorten zich nog vrij lang weten te handhaven (figuur 1). Afhankelijk van de diepte van het grondwater verandert de vegetatie sneller of langzamer. Waar het grondwater na twee jaar ontwatering heel diep staat (80 cm, figuur 2), lijkt de vegetatie al na een jaar of 5 nauwelijks meer op de referentie. Op nattere plekken gaat deze verandering veel langzamer.

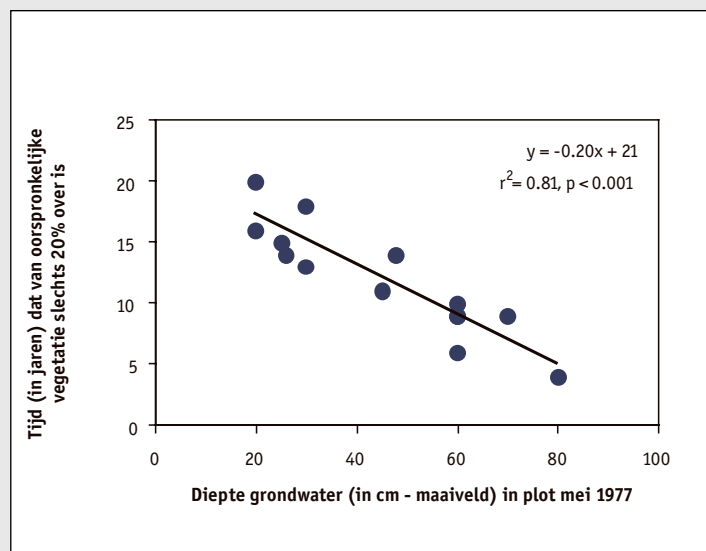
De mineralisatie van het veen heeft een onverwacht effect: door de inklinking verandert het kleinschalige reliëf hier en daar zo sterk dat de stroomrichting van het water omkeert en plaatselijk weer vernatting optreedt. De noordse zegge (*Carex aquatilis*) verspreidt zich vegetatief en heeft zich naar de nieuwe depressie uitgebreid (figuur 3). Kleinschalige heterogeniteit blijkt hier de grootschalig ingezette verdroging plaatselijk om te keren in een vernatting. Maar vernatting alleen is, zoals ook Van Dijk (dit nummer) laat zien, niet voldoende om de soortenrijkdom van een gedraïneerd hooiland te herstellen.

Grootjans A.P., H. Hunneman, H. Verkiel & J. van Andel, 2005. Long-term effects of drainage on species richness of a fen meadow at different spatial scales. *Basic and Applied Ecology* 6, 185-193.

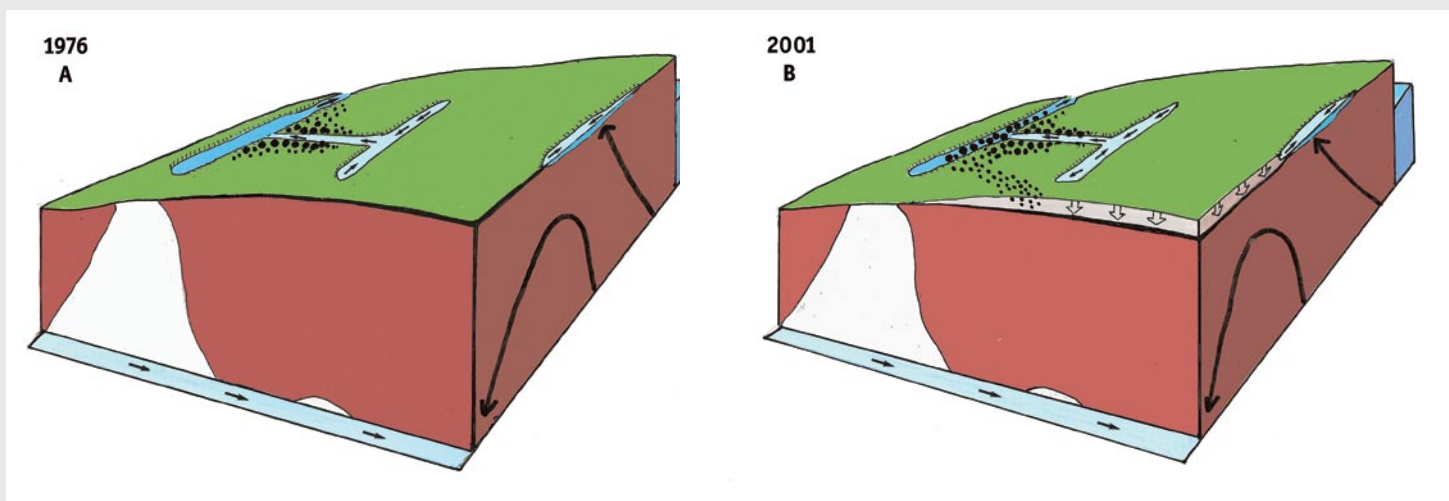

Figuur 1 Frequentie van een aantal karakteristieke soorten in proefvlakken in een nat hooiland langs de Drentse Aa na het graven van een diepe drainagesloot.

Figuur 2 Verandering van de plantengemeenschap in een nat hooiland langs de Drentse Aa ten opzichte van de Ausgangssituatie en in afhankelijkheid van de voorjaarsgrondwaterstand twee jaar na het uitgraven van de drainagesloot.

Figuur 3 verspreiding van noordse zegge (*Carex aquatilis*) naar depressies die ontstaan zijn onder invloed van mineralisatie van het veen.